

Socialväsendet i Karlshamn 1664-1997

1698

Till ett hospitals eller fattighus inrättande hade Per Jönsson Rings efterlevande hustru Ingeborg, vanligen kallad Ingeborg Richert den 30 maj 1698 donerat sin strandgård. Hennes mening var att bostad och underhåll där skulle beredas åt hjälpbehövande särskilt änkor och fader- och moderlösa barn. Donationen stadsfästes av landshövdingen. Till förverkligande av sin tanke hade hon anmodat köpmännen Chr. Welshuysen och Abr. Weinertz att medverka. Men dessa undandrog sig detta uppdrag. Inredningen av byggnaden tycks hon själv fått ombesörja. För de intagna hjonens religionsvård anskaffade hon en student som höll morgon- och aftonböner samt gudstjänster på söndagarna. Sitt uppehälle skaffade sig de fattiga genom att samla allmosor i husen. Men därjämte upptogs för dem kollekt i kyrkan och en särskild fattigföreståndare skulle ha uppsikt över fattigmedlen. Rådstuvurätsprotokollen omnämner inspektör för fattighuset jämte hospitalföreståndare.

1717

Sven Lundberg, den äldre, blev borgare i Karlshamn. Han var son till en fattig bonde i Härlunda socken i Småland nära gränsen till Blekinge. Han skapade sig en aktad ställning med egen duglighet. Samtiden prisade hans hjälpsamhet.

1725

Den hospitalbyggnad som tillkom genom Ingeborg Richert hade blivit alltmer otjänlig för sitt ändamål. Nytt hospitalhus byggdes på stadens område öster om Norra tullporten och på samma gång lovade stadens invånare att till de fattigas underhåll teckna bidrag å utsända stamböcker. Till hospitalhuset hörde en mindre kyrka. Till hospitalets underhåll anslogs vissa kollekt av till exempel sjöfarande. Inga anslag av statsmedel dock. I äldre tider och ännu mot mitten av 1700-talet gick varje hjon som var i stånd till det och insamlade pengar i fattigbössan.

1734

Borgmästare Alm ingav på anmodan av bland annat handelsmännen till Konungen en ansökan om att erhålla understöd för anläggning av ett ”Tukt- och wärckhus – främst för att tillgodose varjehanda humanitära syften åt behövande eller kringdrivande – uttalade man förhoppning om att till deras uppehälle genom spånad bereda nödig arbetsförtjänst åt änkor och fattiga hustrur – hoppades också kunna mottaga fattigt folks barn, som föräldrarna ej mäktade försörja, och ge dem jämte undervisning i läsning och skrivning kläder och föda, mot det att barnen sysselsattes med att karda, häckla, spinna och väva.”

1741

Medel till underhåll av stadens fattiga insamlade bland stadens invånare. Till de fattiga barnens undervisning i läsning och kristendom anställdes samtidigt en lärare.

1763

Bestämde att underhållet och vården av stadens fattiga var en plikt som ålåg invånarna. Vissa bland borgerskapet jämte prosten och ett par civila tjänstemän utnämndes att biträda vid fördelning av de insamlade medlen. De utgjorde en sorts fattigvårdsstyrelse. Uppsikten över hospitalet ålåg magistraten och stadens kyrkoherde samt en på allmän rådstuga utsedd hospitalföreståndare som vanligen under tre år utan ersättning fullgjorde sitt uppdrag. Stadens läkare och fältskär betjänade de fattiga utan särskild ersättning. Cirka 45 personer var årligen intagna på hospitalet.

1768

Ny spinnhusbyggnad. I övre våningen inreddes rum för barnhus. Enligt matrikel intogs i barnhus under perioden 1775-1802, 48 fattiga barn av vilka de flesta efter två-tre år sattes i hantverkslära, gick till sjöss eller tog tjänst som tjänarinnor. Verksamheten upphörde 1809.

1795

Arbetsföra personer som drev omkring och tiggde sökte magistraten bereda syselsättning på klädesfabriken eller arbete med planerandet av stadens torg. I all synnerhet hade man anledning att klaga över tiggeriet under missväxt och nödår i början av 1740- och på 1770-talen. I en förordning 1758 bestämde magistraten att de bettlande för att erhålla hjälp skulle vara försedda med sin själasörjares skriftliga bevis om deras medellöshet, så kallade tiggarpass.

Fattigvården grundade sig huvudsakligen på två författningar från frihetstiden, närmare bestämt 1763 och 1766, enligt vilka varje stad hade skyldighet att sörja för sina fattiga i former som inte var närmare preciserade. Ett viktigt steg i vårt lands fattigvårdslagstiftning utgjorde förordningen av år 1788 som ännu i början av 1800-talet hade den största betydelsen. Den bestämde vad man senare kallat hemortsrätten. I den kommun där skatt senaste betalats av den hjälpsökande var denne berättigad till understöd. 1811 års författning betecknar nästa steg. Den fastslog som obligatorisk skyldighet att delta i fattigvårdsutgifterna för varje självförsörjande som inte själv behövde hjälp. Dessa författningar betecknar tillsammans en utveckling mot en reglerad, kommunal från en oreglerad statlig fattigvård eller privat välgörenhet. Den tidigare fattigsjukvården blir också kommunal vid denna tid.

1807

De första uppgifterna om fattigvården i Karlshamn. Den 19 januari framhöll borgmästare Munthe inför borgerskap, ståndspersoner och husägare, hur det allmänna tiggeriet i staden utgjorde ett bekymmer. De församlade kom till det resultatet att en så kallad fattigkommitté med ledamöter från alla samhällsgrupper borde tillsättas för att på bästa sätt sörja för fattigvårdens ordnande.

1815

Stort årtal för fattigvården i staden. Ett reglemente antas av rådstugan och blir fastställt av Kungen vilken därför gäller som lag. Direktionen

för fattigförsörjningen blir den centrala myndigheten. Helt ny blev fattigvården dock inte. Man byggde alltjämt på de hospital och fattighus som fanns sedan 1700-talet. Dock kunde man nu göra upp en ordentlig stat för fattigvården. Fattigvårdsreglementet utgjorde en sammanfattning av praxis och bestämmelser som tillkommit i andra sammanhang.

1847

En fattigfogde anställdes för att se till att tiggeri inte förekom. Han tilldelades även polismans myndighet.

1855

Fattigförsörjningsanstalt öppnas på egendomen Gustavsborg. Gustavsborgs arbets- och försörjningshus hade mellan 50 och 60 personer inskrivna.

1863

Stadens viktigaste fattigvårdsanstalt var sedan 1851 den strax utanför stadsgränsen belägna egendomen Gustavsborg. I denna egendom var även västra Blekinges distriktlasarett inrymt under åren 1854-1883. Omhändertagna av stadens fattigvård var den 1 januari i arbets- och försörjningshuset på Gustavsborg 68 personer, i gamla Schmidtska hospitalen 38 äldre och 26 barn och i arbetsinrättning 26 barn. Dessutom var 80 barn utackorderade till fosterföräldrar. Det mesta av arbetet på Gustavsborg utfördes av hjonen. Dessutom fanns syssloman, bokhållare, vaktmästare, kokerska och två uppsyningsmän. I Gustavsborg hade staden en för sin tid utmärkt social inrättning. Förutom den slutna vården bedrev fattigvårdsstyrelsen även en omfattande öppen understödsverksamhet. Denna ägde rum under primitiva former. Medel erhöles genom bland annat insamlingar vid jul, bröllop och barndop.

1867

Nödåren 1867-1869 ställde stora krav på fattigvården. En kommitté tillsattes för att göra upp förslag till beredande av arbetsförtjänst åt behövande och inköp av nödvändiga födoämnen. Nöden under krisåren var stor och människor svält i ihjäl i Karlshamnstrakten.

1919

Det nya reglementet antogs av stadsfullmäktige den 18 september.

1920

Det fastställdes av länsstyrelsen. Styrelsen skulle bestå av 14 medlemmar valda av stadsfullmäktige. I förhandlingarna ägde även kyrkoherden och stadsläkarna rätt att delta. Ordinarie sammanträde skulle hållas varje månad på en bestämd dag som årligen fastställdes. För fattigvårdens handhavande indelades staden i tretton distrikt som stod under uppsikt av var sin ledamot av styrelsen, distriktsföreståndaren. Från fattigvårdsstyrelsen började nu olika nämnder brytas ut som fick ta hand om speciella sidor av socialvården.

1935

Stadsfullmäktige beslöt att allt expeditjonsarbete inom fattigvården och barnavården skulle centraliseras till ett gemensamt kontor på Gustavsborg, benämnt Karlshamns Socialbyrå. På socialbyrån skulle ett centralregister föras för kontroll av stadens understödsverksamhet. Anteckningar skulle föras vad gäller ärenden rörande fattigvårdsstyrelsen, barnavårds-, pensions-, och nykterhetsnämnderna samt arbetslöshetskommittén.

1947

Centraliseringen av Karlshamns socialvård fördes vidare genom beslut av stadsfullmäktige. Man beslöt att ha en gemensam byrå, Karlshamns stads socialbyrå vilken löd under socialvårdsnämnden bestående av

sju ledamöter. Nämnden utgjorde en överinstans för socialvården i staden. Den ansvarade för socialbyråns arbete och samordnare socialvården i staden.

Socialminister Gustav Möller som har den störta förtjänsten av att den offentliga svenska hjälpverksamheten omdanats från fattighjälpen till ett system av social trygghet talade i Karlshamn våren 1947. Han redogjorde för sin kamp att ersätta fattighjälpen med effektiva automatiskt verkande socialförsäkringar med ålderdoms-, sjuk-, yrkesskade-, och arbetslöshetsförsäkringar som de fyra hörnstenarna.

Riksdagen antog förslaget om hur ålderdomshemmen skulle anordnas. Syftet var att omvandla dessa från förvaringsanstalter med övervägande isolerande effekter till hem för aktivt verkande åldringar till dess att sjukvårdsinrättningar av olika slag måste överta vårdansvaret av de gamla.

1957

Som en följd av 1955 års socialvårdslag ändrades fattigvårdsstyrelsen till socialnämnd.

1964

Nybyggt ålderdomshem invigd i Gustavsborg. Näringslivets krav på mer arbetskraft medförde åtgärder från samhällets sida vad gäller barnpassning. Den första lekstugan inleddes 1960 i en av HSB förhyrd lokal. Stadsfullmäktige beslöt 1961 att en permanent lekskola skulle anordnas. 1964 fattades beslut om ytterligare fem lekskolor. Dessutom lämnades kommunala bidrag för fosterdagverksamheten.

1968

De gamla lokalerna på Gustavsborg blev otillräckliga och man flyttade till förutvarande polisstationen som byggts om (gamla fängelsebyggnaden på Rådhusets gård).

Fortsatt utbyggnad och utveckling av ålderdomshem och barndaghem.

Vid 1975 års slut fanns i Karlshamns kommun 175 daghemsplatser för barn i åldrarna 0-7 år, 115 platser i familjedaghem. Därtill fanns ett hundratal platser i provisoriska lokaler och den barnomsorgsverksamhet som bedrevs av religiösa samfund och studieförbunden.

1975

Ny barnomsorgslag. De gamla benämningarna lek- och barnstugor ersattes med förskoleverksamhet, antingen organiserad som daghem eller som deltidsgupp. Förskolelagen innebar att kommunerna var skyldiga att ordna allmän förskola för alla sexåringar och att särskilda insatser skulle göras för barn med olika former av handikapp. Nya uppgifter tillkom även socialvården.

På 1860-talet var nöden en realitet som vi nutidsmänniskor har svårt att göra oss en föreställning om. Många fick under nästan hela sin levnad kämpa mot hunger och hade nätt och jämt det nödvändigaste. Avled fadern fick för det mesta samhället dra försorg om de efterlevande familjemedlemmarna.

Den viktigaste av hjälpföreningarna i Karlshamn var änke- och pupillkassan. Den hade stiftats 1851 av grosshandlare Abraham Hellerström. Som komplement stiftades 1866 en pensionsförening. Viss betydelse hade Karlshamns livförsäkringsförening som bildades 1887.

Efterhand som samhällets socialvård utbyggdes och socialförsäkringarna utökades och förbättrades blev flertalet av de privata understödsföreningarna överflödiga. Redan före 1950 hade många av dem upphört med sin verksamhet. Änke- och pupillkassan överlät 1948 sina tillgångar till staden. De många sjuk- och begravningskassorna övergick i Karlshamns stads erkända sjukkassa. På grund av inträdesavgifternas storlek var det endast de välbärgade som var delägare i kassorna. För den lägre medelklassen och arbetarklassen spelade sjuk- och begravningskassorna större roll. Nykterhetsorganisationer, Karlshamns arbetarförening, den första grovarbetarföreningen och arbetarringen organiserade för sina medlemmar sjuk- och begravningskassor.

Medan flertalet av de på 1800-talet skapade filantropiska sällskapen upphörde med sin verksamhet under 1900-talet har under detta nya hjälpföreningar tillkommit som exempel Röda korset och Rädda barnen. Från och med 1971 övertog kommunen förvaltningen av Oskarsfondens fastigheter. 1975 upphörde en annan filantropisk förening, Tioöresföreningen . Kommunen övertog dess fastighet vid Vaggavägen och föreningens övriga tillgångar överlämnades till Röda korset.